

234

ԱՐԵՎ ՏԻՐԱԾԱՆ

mathariri

Onnik Barmayan

ԵՐՈՐՈՐՈՐԻ

ԱՅՈՒՆՈՐԱ

mathara { mudaryeto
icir

ՎԻՊԵՐՈՐՈՒԹԻՒՆ

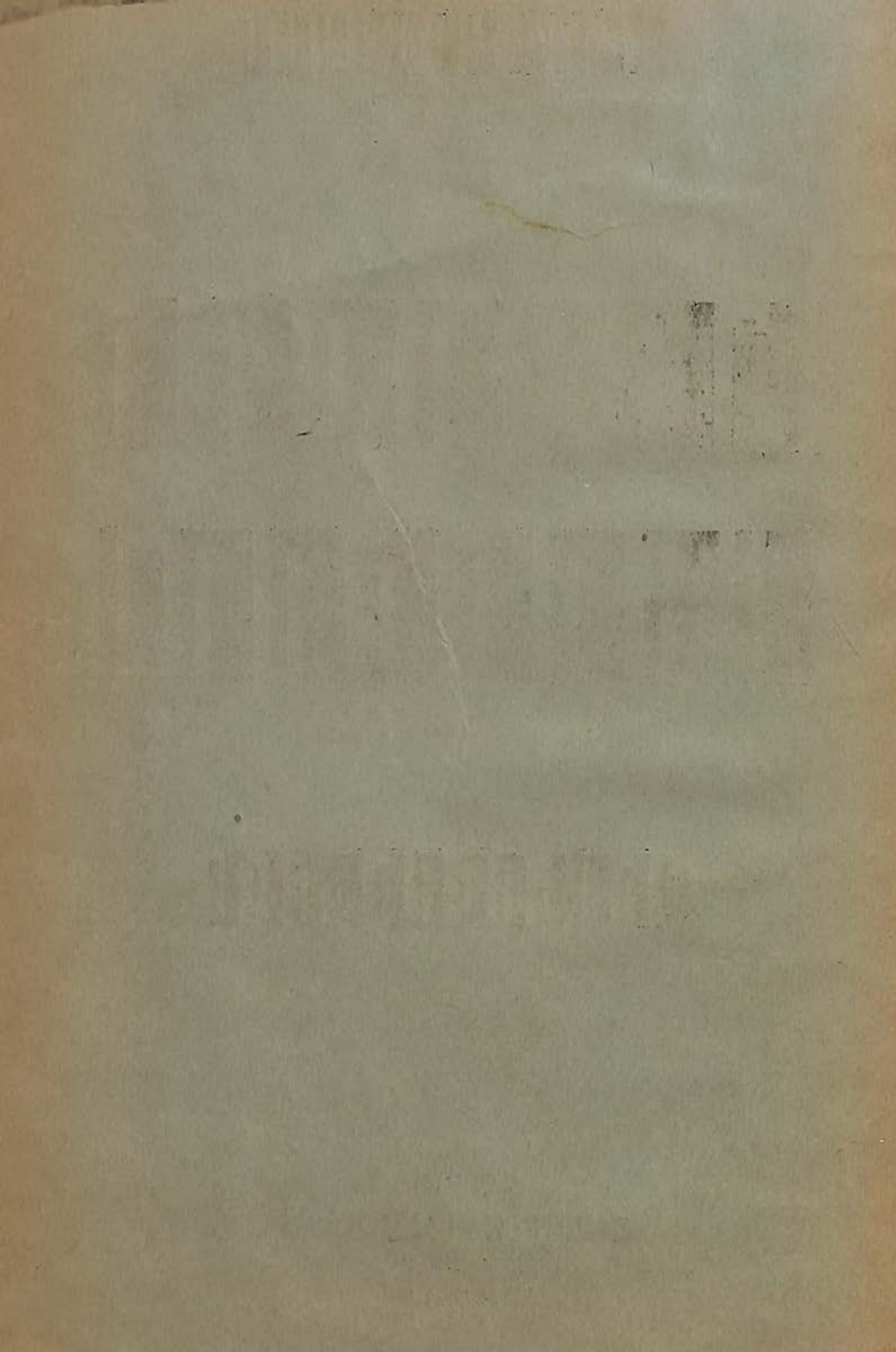
R. Epru Hamyan mathariri
Su kara caddesi Resid. 4
4:7

ՏՊԱԳՐԵՑ

ՅԵԿՈՐ ԿՐԲԻՆԿՆԵՆ

ԱԶԳԱՐԱ ԶԱՏՏԵՍԻ ՔԵՆՐԵ ԷՏ.ՈՎԷ

Կ.ՊՈԼԻՍ

Ե Ր Ր Ո Ր Դ Ի

Ս Տ Ո Ւ Ե Ր Ո Վ

234

Մտածէ՛ ինծի անոր աչքերուն մէջ.
Մտածէ՛ ինծի անոր միտին մէջ...

ԱՆՐԻ ՊԱՂԱՅ

Ա.

Մու՞թը դանակներ կը շարժէ ջուրերու մորթին վրայ
ու ծովը փախեր է դէպի հեռաւոր տարտամբ: Դա-
րափը, եղերքէն, կ'երթայ լապտերէ լապտեր. կը
դանդաղէ լոյսին դէմ բացուող հրապարակի առաջ.
յետոյ կը թեքի խաւարին եւ կը մնայ ուշադիր հոն ուր փողոց
մը կ'ելլէ: Յանկարծ ուշացած հանրակառք մը, հրեղէն երազի
պէս, կը փրթի վերէն, կը սահի արծաթ զանգերն ի վար ու կը
ծածկուի գիշերին մէջ: Թաց ոտնաձայններ...: Ստուեր մը կը մեծ-
նայ, կը հակի պատուհանի մը որ կը մարի: Դատարկութիւնը
անգամ մըն ալ կը նայի փողոցէն վար ապշած աչքերով:

... Այսպէ՛ս կը տեսնէ ան, որ ամբողջ օրը խուսափեր է ինք
իրմէ, խուսափեր՝ բոլոր մտերիմ ներկայութիւններէ, մինչև ժա-
մը ճակատագրի հանդիպումին: Ու կը հասնի տունը ուր ժամա-
դրուած է սիրած կնոջ հետ. անո՛ր զոր չի ճանչնար տակաւին,
չէ՛ տեսեր երբեք: Մեռած հոգի մը փնտռող մարդուն կը նմանի.
այնպէս խողոված է:

Կը պոռայ դուռը իր լարուած ջիղերուն վրայ. կը ծածկէ: Կը
պոռան սանդուխներն ալ ոտքերուն տակ, պարապ զագաղներու
պէս. կ'ելլէ վեր: Մարմինը դող մը գրաւեր է վայրագ և ուրախ:
Որովհետև հասեր է ալ, և ահա սենեակը, ի՛ր սենեակը ուրկէ,
առտուընէ ի վեր կարծես դարբերով էր բաժնուած: Այնքան չի

յիշեր այլևս արշալոյսի գուարթ ճառագայթը զոր թողուց սեղանին վրայ, աշունի մէջէն չսպասուած տաքուկ յոյսով մը:

Ելեկտրական լոյսը, հիմա, կը թառի պատերուն, անծանօթ անուրջի մը պէս: Իրեր կը ցայտեն անկիւններէ, իրենց անցայտ մոռացութեան մէջ լքուած: Սեղանին վրայ, ահա, գեղօր մը.— Բոյի ազուաւ՝ գանկի մը թառած, կտուցը բաց: Ու վար ինկած փակ էջերով մութ գիրք մը կը վազէ յիշողութեանը: Անոր ուժեղ իմաստին վրայ հակած, մինչև վերջին տողը, ան ապրեր է առաջին սիրոյ մը մահը: Ո՛րպիսի հանդիտութիւն՝ իր և այդ վէպին տիպարին միջև: Իբր թէ ի՛ր հողին հայելիանար անոր խորը: Նոյն զգայնութիւնները. սիրոյ նոյն հիւանդագին տարակուսանքը...:

«Ճիշդ ի՛նքդ, Ամարանդ...»

Ո՞վ էր շնչաց այդ բառերը:

«Այո, քեզի եզաւ առաջին զոհը իմ սիրոյս, որպէսզի ևս միայն անցեալը ունենամ ինծի: Ու դեռ քու ձայնդ է որ կը կանչէ ինձմէ ներս, եղբրական ու չարագուշակ: Այո՛, Ամարանդ, զո՛ւն սպաննեցիր զանիկա...»

Այս բառերը կան շրթներուն վրայ կենդանագրի մը, որ կը նայի դէմէն: Բայց ոչ զայրոյթ, ոչ տրտունջ. ընդհակառակը, նորը ժպտի մէջ փափկացած երանգներով աղջկան մը դէմքը կը հանդչի վարսերու ոսկի գուլաներուն, մինչդեռ աչքերը, կապոյտի խոր երկինքով, կը կաթին դեռ սիրտին.— Ա՛ն է, նախկին իր սիրածը:

Կը սարսռայ երիտասարդը. կը հեռացնէ նայուածքը, բայց միտքը կը մնայ դեռ գրաւուած անցեալով...: Գէթ այնքան տառապեցուցե՞ր էր զանիկա...: Չէր հաւատար: Որովհետև աղջիկը առաջինը ինք հեռացեր էր իրմէ: Ան չէր իսկ պատասխանած իր նամակներուն: Անշուշտ ալ բոլորովին մոռցած ըլլալու էր զինքը...:

Ուրկէ՞ ուր, սակայն, ուրիշի մը սպասումի այս ժամուն, ան եկեր է դէմ առ դէմ իր մշտարթուն խղճին, կը նայի աչքերուն խորը մինչև, հողիէն ներս թափելով իր հին հողիովը.— Սի՛ տան...:

Եւ այդ հողին, այդ ստուերը որ կ'ուզէր թերեւս վերապրիլ սիրոյ այս նոր ծաղկումին մէջ ալ, կը հակի ու կը մրմնջէ տակաւին ականջին.

Մնացիր այնտեղ...

Պիսի զամ քեզ տեսնելու վերսին...

*
* *

Ա՛յդ անցեալը...:

Դեռ տարաշխարհ ձգողութիւնը կ'իյնայ իրմէ ներս:

Լուսնալոյս գիշերի պայծառութիւն՝ անուշ հեռափերու վրայ,
ուր սիրտը ծաղկեցաւ առաջին անգամ: Ահա նոյն ծովը, նոյն
դարատափի ոտքին: Անկէ վեր կախարդանքը կը բացուի մայրի-
ներու պուրակին, աստղերով իջած տարտամութեան մէջ:

Իրենք են, միասին ըլլալու ուրախութենէն վախնալով այս
անգամ: Ինչպէ՛ս եկան այսքան մօտ իրարու, ի՛նչու եկան...:
Իրենց վերև, հովը յանկարծ գիրկ գիրկի կը նետէ մայրիները
խելայեղ: Տղան կը սեղմէ/բազուկներուն այդ քնքոյշ մար-
մինը որ կը դողայ տակաւին: Յետոյ չրթները որ փնտոցին
անոր սարսուի՛կ բերանը: Ինչպէս յստակ կը յիշէ Ամարանդ...:
Այո՛, այո, համբուրեց զայն... գլուխը առաւ երկու ձեռքերուն
մէջ և համբուրեց բերնին վրայ: Օ՛, այդ հէքեաթի գիշերը...:
Դեռ երէկ էր կարծես: Երեք տարի առաջ...:

Աչքերը կ'իյնան նորէն պատի կենդանազրին:

Ես կը կարծէի ուրիշ անգամ սիրած ըլլալ: Այնքան քաղցր
է ինչ որ ըսիր...:

Աղջկան ձայնը տաք է երբ կը թափի սիրտին այսպէս, եր-
ջանկութեան կաթիլներով:

— Ձէի՛ գիտեր ես ալ, Սիտա. կորսուած երրորդ հոգին է
ան որ մեր հոգիները փնտոցին ու գտան, անոր մէջ իրարմով
ամբողջանալու համար այլեւս:

Ուրիշ պահ մըն է այս, կապոյտ արեւով: Արշալոյսը կը բաց-
ուի ծովուն գիմաց երբ բլուրը կ'իջնեն անոքն թեւ թեւի: Ծեր-

մակ ճամբան կը հանէ գիւղի առաջին քառուղին, ամարանոցի մը երկար պատով:

Գեղեցիկ է սէրը մանաւանդ երբ բռնած վարսերէն, անցեալէն կը դարձնես ե՛տ, շրթներուդ վրայ, յիշատակի համբոյրով:

Մտածումը հեղձնետէ կը տանի զայն յափշտակութեան ուրիշ ժամերու: Տեղերը փոխուած են ամէն անգամ եւ պահերը՝ տարբեր: Այսպէս, փնտոց ան վայելքի դժայարանական նոր ապաւորութիւններ: Որովհետեւ կը կարծէր թէ իրենց սիրոյն չէր բաւեր ինչ որ ճիգերուն սահմանէն ներս կը մնար, թէ բան մը կը պակսէր անոր.— մարմինին մասնակցութիւնը: Վախը թէ օր մը կը սպառի անուշ այդ ձգողութիւնը, մոռցուց որ արդէն չափէն աւելի կը սիրէին զիրար, կը սիրէին մանաւանդ հոգիի ու մարմինի ներքին ներդաշնակութեամբ մը զոր չգիտցաւ Ամարանդ, չհասկըցաւ երբեք: Հետեւաբար ան կանխեց մարմինին զարթնումը:

*
* *

Մասներուն կը վառի հիմա գլանիկը, մտքին՝ դեռ տողանցը յիշատակներուն: Մուխը, ճերմակ ու թանձր, ծածկեր է նայուածքը: Պարոյր մը կ'ոլորի ու կը բանայ, անցեալի՛ մէջէն կրկին, վուչի կապոյտը անոր տրամած աչքերուն, յետոյ վարսերը՝ ծուվու վրայ լուսնի փշուրներուն պէս կայծկլտուն: Կը լայննայ ճերմակը թափող պարանոցին ու կը ցայտեն ծոցերը՝ ամուր մինչև ծայրերը, չփակին տակ աղաւնիներու կտուցին պէս քթթող: Յետոյ քնքոյշ, ձկուն մէջքը, ու կողերէն վար հարուստ, բխուն ազդերը՝ բոլորը, բոլորը հասած, արիւնը խենդութիւններու կանչող:

Աչքերուն մէջ կը լեցուի տղան անոր քակուող ու յորդող ձեւերուն թաքուն առեղծուածովը:

— Սի՛տա, Սի՛տա...

Ու բաղուկները գինով ու խելայեղ կը վազեն սիրածի մարմինին:

Դեռ ո՛րքան կենդանի է այդ յիշատակը մտքին մէջ: Կ'ոգեկոչէ զայն տակաւին:

Դուրսը անձրեւ է: Ջուրերը կը քրթջան ջրորդաններէ վար: Ու ներսը, խորշերու մէջ եւ պատերու վրայ ցանկութեան ըստուերներ կը սողակին:

— Եկա՛ր... Ի՞նչպէս եկար...: Ձէ, դեռ չէի ճանչցեր քեզ այսքան օտար, այսքան տարբեր գեղեցկութեամբ:

Կը բռնէ աղջիկը՝ կը սեղմէ դայն լանջքին, թարմահեռ ու թրթռուն: Օ՛, այդ նայուածքը... կրակին բռնուած շաքարի պէս է: Անոր մէջէն մարմինը կը պոռայ ահա. «Ա՛ն դիս...: Ես կ'ուզեմ քամուիլ պուտ պուտ... անէանալ քու մէջ...:»

Յանկութիւնը կը զարնէ տղու բաղկերակներուն, յանդուգն, անգութ: Ռուսգերը կը լողան խոռվիչ բոյրերու մէջ:

— Կ'ուզե՛մ, կ'ուզեմ քեզ, Սիտա...: Ուրիշ պիտի ըլլան մեր համըրոյրները այս անգամ...: Եկո՛ւր:

Այրող շունչը կը թաղուի փափուկ միսին վրայ, կը սահի լանջքն ի վար: Ձեռքերը կը վազեն մեղաւոր գզուանքներու:

— Խնայէ՛ ինձի, կը մաքառի աղջկան ձայնը, բայց մարմինը, անկամ, կը լքուի բաղուկներուն որ կը գալարուին ու կը միանն:

— Գիտնայի՛ր համը այն խնդութեան որու կը վազեն մեր արիւնները... Եկո՛ւր...:

Վայրագ է թափը ու կակծագին երբ շրթունքները կը ձգուին իրարու: Մուխ մը կ'ըլլան մարմինները գկծիչ, պլլող...: Կը խեղդուի՛ կարծես, կը խնդենայ անով...: Շարժում մըն ալ եւ ահա մոլուցքի վերջին թափի մը մէջ, պիտի ձմրէ՛ այդ ծաղիկ մարմինը:

Ճակատագրական այդ րոպէին խոռվքը տակաւ կ'արիւնի հոգիէն ներս:

Պատուհաններու վրայ տեղատարափը կը շտապէ դեռ դայրագին: Եղբրական համը կ'աճի բերնին մէջ:

Եւ յանկարծ աչքերը կը հանդիպին աղջկան նայուածքին: Կը սարսռայ...: Ի՞նչ պիտի ընէր: Կը քակէ բաղուկները: Այնպէ՛ս կը պլլուէր այդ պաղատանքը իր խղճին: Կը սոսկա՛յ ոճիւրէն որուն ընդառաջ պիտի երթար: Ալ գզուանք միայն կը զգայ մինչեւ այնտեղ հասած ըլլալուն: Կը նայի դէմը, սիրած աղջկան, որ կը սպասէ արցունք մը աչքին, կորակոր, փշրուած գեղօրի

նման: Կը սիրէ՞ր դեռ զայն: Զհաւատաց ինքզինքին: Պէտք չկար արդէն: Այդ պահուն նայուածքները շատ աւելին ըսին: Իրենց սէ՞րը...: Ահաւասիկ անոր համար անոնք չհասկցան զիրար երբեք: Այնքան փնտոեր էին որ կորսնցուցին զայն ընդմիշտ:

Ու այս եղաւ վերջին գիշերը: Անոնք բաժնուեցան իրարմէ առանց նախաախնձի, առանց ապաշաւի կամ ներումի աւելորդ բառերու:

*
* *

Անիմանալի բան մը կը ծփայ, հիմա, սենեակին մէջ: Կը խօսի. «Այո, Ամարանդ...» Որո՞ւնն է այս օտար ներկայութիւնը: «Ա՛ն... վերջին զոհը ինքնախաբէութեանդ... Սի՛տան...» Մղձաւանջն է որ կը հալածէր զինք կրկին. «Դուն սպաննեցիր զանիկա...»: Բառը զարնուեցաւ դաշոյնի պէս սիրտին... զանդաւնց, գինովի պէս էր: Բացաւ պատուհանը. գիշերային սիւքը վազեց դէմքին. քունքերուն զարնող կրակը զովացաւ: Դուրսը անձրեւ կարծեք էր...: Կը զօղանջէր դեռ ականջներուն մէջ...: Ոչինչ: Մինչ լուսինը կ'իջնէր ծովուն վրայ շեղ, յուսահատ անկումով մը:

Դարձաւ ներս: Սեղանին վրայ, ձեռագիրներու գէղի մը տակէն հանեց ծալուած թուղթ մը: Ընդօրինակութիւնը վերջին նամակին զոր զրկեք էր բաժանումէն մօտ տարի մը վերջ, եւ որ անպատասխան էր մնացեր:

Իմ Սիտա, ճիշդ չէ որ ես եմ մեղաւորը, ըսէ թէ ճիշդ չէ, ազուրբս: Ես քեզ կը սիրէի էութեանս անծանօթ խորութիւններէն. ես իսկ հիմա կը հասկնամ այդ:

Մոռցի՞ր... մոռցիր ինչ որ պատահեցաւ: Այսքան եղերականօրէն չէինք բաժնուեր, եթէ չփութացնէի ինչ որ բնական ընթացքով պիտի հասնէր իր վախճանին օր մը: Կասկածեցայ. այո, ներէ ինձի Սիտա...: Կը վախնայի որ մեր սէրը այլեւս չուտով կը վերջանայ: Զայն ես աւելի երազ կը կարծէի քան միսէ իրականութիւն: Կարծեցի մարմին տալ անոր, մարմինիդ հասնելով, մարմինդ փնտոելով, ու կորսնցուցի քեզ:

Եկո՞ւր, վերադարձիր ինձի, երբ տակաւին ուշ չէ, երբ

անձէդ դուրս պատրանք մը չէ ստեղծուած: Որովհետեւ ես քեզ միայն քու մէջ չէ որ կը սիրեմ: Ահա երբ դուն չկաս այլեւս, ես քեզի աշուրութեամբ կը հաննիմ տակաւին: Քու պատրանք ամենուրեք կը տանիմ ինձի հետ: Երբ քեզ կարծեր էի իսպառ մեկնած, դուն եկար ետեւէս: Հանդիպեցայ ուրիշ գեղեցիկ կիներու որոնք քեզմէ հանդիտութիւն մը կը կրէին. հետապնդեցի քե՛զ անոնց մէջ: Բայց երբ պատահեցաւ որ անոնցմէ մէկուն մէջ աչքերդ գտայ, հոգիդ կը բացակայէր այնտեղ. երբ բազուկներդ նմանցուցի ուրիշի մը վրայ, մարմինդ կը բացակայէր. վարսերդ տրուեցան ինձի, բայց չունէին անոնք քու վարսերուդ խորհրդաւոր լուսնաշողը, անոնց հոգեկանութիւնը: Փորձեցի զգայարանքներով փոխարինել քեզ... արիւնս դէմ կուգար բոլոր նմանութիւններուն: Եւ հաւատացի, երբեմն ալ, որ կրնայի սէրս վերագտնել օր մը թերեւս հոն ուր կորսնցուցեր էի... մարմինիդ մէջ: Օ՛, ես հիմա այնքան կը սիրեմ քեզ որ եթէ դուն զսոսայիւր անդամ ինձի, կարօտս պիտի մնար դարձեալ անամոք»:

Ու կարօք մնաց անամոք...:

Այնքան փնտռեր էր այդ երազը, այդ ստուերը որ իրականութիւնը քիչ քիչ չքացեր էր այլեւս անոր ետեւը: Հիմա կը մոռնար գրեթէ անոր հարազատը, պիտի չճանչնար կարծես: Թերեւս պիտի չուզէր անգամ, պիտի չսիրէր զայն եթէ կրկին պատահէր: Ալ երա՛զը մնացեր էր իր մէջ, պատրանքը որ կը փոխարինէր արդէն իրականութիւնը: Երբորդին ստուերն էր որ ան կը սիրէր այլեւս:

Եւ հիմա կը մենախօսէր իւրովի.

— Բայց, Սիտա, քեզ կը սիրէի երբեմն: Ինչո՞ւ չհաւատացիր ինձի. ինչո՞ւ չեկար վերստին: Որովհետեւ ես ջնջեցի այնուհետեւ ինչ որ քեզմէ կը մնար: Այո, քեզ ջնջեցի սիրտէս որպէս զի զէթ երազը ունենամ ամբողջովին ինձի: Այնուհետեւ երբեք պիտի չկարենայի սիրել այն որ նախկին Սիտան եղաւ ինձի մօտ, ծագկաւէտ ու բաբախուն: Ան չկայ այլեւս...:

«Սպաննեցի՛ր» շշնջեցին շրթունքները վերստին: Սարսափաց ու դարձաւ կենդանազրին:— Ո՛չ, ըմբոստացաւ էութեան խո-

րերէն: «Ան մեռած է իսպառ...» Չայրացաւ ու ձեռքերը երկարեցան շրջանակին: Միակ կենդանի իրականութիւնը որ յիշատակէն կը վերապրէր եւ որ տակաւին անցեալին կը կապէր զինքը...: Ինչպէ՛ս ուրիշ սիրոյ մը սպասումի ժամուն, ան կը հալածէր իր խիղճը այդպէս: Անոր նայուածքին վուշի կապոյտը կը պաղատէր, հոգիին իջած: Բայց ան մտիկ չըրաւ այլեւս: Կատաղօրէն վերցուց զայն ու զարկաւ գետին:

* * *

Չէ՛, չէր սիրեր Սիտան...: Միտքը վազեց բառերուն ետեւէն, կառչեցաւ անոնց յամառօրէն: Կ'ուզէր քամիւ անոնց իմաստը, թաթխուիլ անոր մէջ, կորսուիլ...: Ի՞նչու չէր կրնար ամբողջովին վանել այդ մղձաւանջը...: Ջլատուած ինկաւ բազկաթոռի մը մէջ... փշրուած ապակիներ ճարձատեցան ոտքին տակ...: Սարսափ եւ անդրադարձաւ անցեալի պատկերին որ պատուեր էր խղճին վրայ...: Սիրաը կը զարնէր արագ...: Սոյլ մը յանկարծ, գիշերին մէջ, կարմիր գիծ քաշեց դէպի անյայտը ծովուն...: Ստուեր մը զողաց պատին վրայ, տարօրէն ներկայութիւն մը կախելով հոգիէն վար...: Դիմացը, պանդոկի յարկ մը, անա, խաւարին նետեց ինքզինքը...: Մտածումը կը տարտամէր գանկին մէջ...:

Սկսաւ ջղայնօրէն երթեւեկել պատէ պատ:

Ո՛րքան խորունկ էր գիշերային այդ պահը ու վայրկեաննեւրը որքան դանդաղ...: Կարծես անոնք չէին բարախեր, չէին ապրեր ալ...: «Ուշացաւ» պիտի ըսէր...: Քանիցս կարծեց, նոյն իսկ, թէ ժամադրութեան պահը անցեր էր արդէն, թէ ինք ի գուր կը սպասէր...: Ստուգեց. ապահովուեցաւ...: Արդեօք ժամացո՞յցը... բայց ոչ, լուծեան մէջ անոր զարկերը կը շեշտուէին վերստին...:

Միտքերը նորէն նետեց ետ, աւելի մօտիկ անցեալին: Այստեղ ուրիշ մը կ'ապրի այլեւս. տարբեր զգացում կը չնչէ: Ամոքուած զգաց ալ Ամարանդ...: Մնա՛ր միշտ այս սուզումին մէջ: Բայց ինչ հարկ կամքը սեւեռել այդպէս, առանց ատոր ալ չէ՞ր ապրեր ան իրմէ՛ ներս...: Ո՞վ, ան.— Ուրիշ մը... եւ ի՞նչ

կին: Տարօրինակ է որ չէ տեսած անգամ...: Սակայն պիտի գա՛յ հիմա...: Թղթակցութեամբ միայն կը հաղորդուէին ցարդ իրարու: Այդ միջոցով իսկ որքան լաւ հասկցան անոնք զիրար, հասկցան ամէն բան...: Էջերուն քօղը թափանցիկ կ'ընէր կնոջ հոգին, կը կաղապարէր մարմինին ձեւերն անգամ...: Տողերուն մէջէն անոնք ծծեցին զիրար բարակ մետաքսէ ջիղերով: Նոյն զգայարանքները ունէին, համապատասխան ցանկութիւններով: Տեսակ մը բնախօսական հեռակրութիւն եղաւ այս...: Վերջապէս անկեղծ էին անոնք, որովհետեւ հաւատացին իրարու...: Եւ ահա անո՛ր է որ կը սպասէ ոչ այս ժամուն...: Կը ժպտի երազին, ինչպիսի՛ հրազ...: Իրակա՛ն է արգեօք այդ բոլորը...:

Նստաւ վերջապէս ուժասպառ:

Ականջ տուաւ դարձեալ կոյր պարսպին: Ո՛վ պիտի գար սակայն: Չայն մը եւ անուն մը փնտնեց. բայց չգտաւ:— Շրջապատի ծանօթ կիներէն մէ՛կն էր արգեօք, թէ՛ տարաշխարհ, մտերիմ հմայքով օտարունահին: Չգտաւ նոյնպէս: Երեւակայութեան կանչեց բոլոր յանդուզն ու խոտվիչ ձեւերը, վերստին՝ չգտաւ: Ի՛իմացը, թուադրուած չըջանակի մը վրայ, երկու սլաքները կը շտապէին զիրար ծածկել... չգտա՛ւ, չգտա՛ւ, չգտա՛ւ...: Չէր յիշեր. ալ ոչ ոք կը յիշէր... ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, ոչի՛նչ...:

Գլուխը նետեց ետ...: Տնորական իր արշաւին մէջ, տեղ մը, աշխարհ մը կանոց կ'առնէր կարծես: Եւ ահա առաստաղին վրայ խուճը մը գամի դուխներ տեղ փոխեցին ու կրկին տեղափոխուեցան ջրածանձերու պէս... վազեցին հանգոյցի մը ետեւէն և չհասան...: Հանգոյցը ինքն ալ ոլորուեցաւ իր վրայ, կապիկի մը գունչը դարձաւ... աչք ըրաւ, պոչը կախեց վար և ի վերջոյ, չուլլուելով պոչէն, ինկաւ սեղանին վրայ... հոն մոխրամանի մը կատարին մնաց քարացած...: Մինչ դամերն ու հանգոյցը մնացին կրկին իրենց տեղերը...:

Ու յանկարծ, գիշերի բիւրեղեայ մարմինին վրայ արա՛գ, մոգական ճպտտի մը պէս, նախ մէկ, ապա երկու, յետոյ երեք... տասներկու՛ զարկեր, մե՛րկ, փշրուեցան, սարսուռով, թափուեցան վար տղու ուսերէն: Մանր էին անոնք:

Նոյն վայրկեանին, սանդուխներէն ոտնաձայներ բարձրա-

ցան: «Իր^օ է», չմորեցաւ Ամարանդ և ուզեց սթափիլ եթէ
ցնորք էր: Բայց այս անգամ լսողութիւնը չէր խաբեր: Հետըղ-
հետէ քայլերը ամրացան, խոշորցան: Երիտասարդը ուզեց հլլել.
ոտքերը սեռին էին դարձեր. ձգաններ կը քաղուէին ներսէն:
Դուրսը, վերջին աստիճաններէն մէկը ձանչեց սարսափահա՛ր...:
Կանգնեցաւ վերջապէս վատ ու թոյլ սրունքներուն վրայ որո՞նք
չէին գորեր քալել տակաւին:

Ոտնաձայները, դռնէն ոչ հեռու, դանդաղեցան նախ ու յե-
տոյ մնացին անչարժ. այնպէս կարծեց երիտասարդը թէ կանգ ա-
սեր էին անոնք: Անմիջապէս կասկած մը անցաւ միտքէն: Պաղ քըր-
տինք մը թրջեց քունքերը: Արդե՞ք...: Բայց ո՛չ, բայց ոչ...:

Ուժգին, ցնորական շարժումով գրեթէ, հասաւ դրան: Առանց
հասկնալու թէ ինչպէս, բացաւ զայն: Իր շարժումները գիտա-
կից կամքի մը չէին հպատակեր ալ:

Ստուերին մէջ կնոջ մարմինը շարժեցաւ առաջ...: Քայլ մը
եւ... և ահա ներսի լոյսը դժագրեց անոր կերպարանքը:

Բ.

...Վերջապէս գլխութեան քօղը ինկաւ աչքերէն. տեսաւ
յտակ, բարբարոս իրականութեամբ. նայեցաւ ու չհաւատաց աչ-
քերուն:

— Դո՞ւն, դուն... զողզոջեցին շրթները մոխիր դարձած:

Ա՛յսքան անսպասելիօրէն...: Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր:

— Ամարանդ... ահա եկայ...: Իրաւ է... չէիր կասկա-
ծեր, այնպէս չէ... արտասանեց դէմէն կնոջ ձայն մը, հե-
ի հեւ:

Տղան չէր լսեր. բոլորն մը կը մեծնար ականջներուն մէջ...:
Տեսիլք էր անշուշտ. ինչպէ՛ս հաւատար:

— Ես ուրիշ կը սպասէի, շնչեց Ամարանդ ի վերջոյ.— Եւ
դո՞ւն եկար, դուն... Սիտա... մահէն դարձող ուրուականի պէս:

Արդարեւ, կիւնը յանցաւոր էր որ իր հին բարեկամին միտքերը
չէր պատրաստեր նախապէս: Ան ուզեր էր անակնկալ մը ընել այս
կերպով: Յանդո՞ւզն եղած էր արդեօք:

Մինչդեռ երիտասարդը, որ տակաւին չէր կրնար համոզուիլ

իրողութեան, ընդոտ դարձաւ անոր, բռնեց դաստակներէն եւ հարցուց անձկութեամբ.

Ըսէ՛, Սիտա, թէ՛ դուն չես այդ... թէ՛ դուն չգրեցիր գէթ այդ նամակները... կամ պատահարաբ եկար: Ինչպէ՛ս կարելի էր: Ո՛չ, ոչ. կրնայի ամէն բանի հաւատալ, ամէնէն անաւոր սուտին անգամ, բայց ասոր՝ երբեք:

Ուրեմն այնքան շատ էր տառապեր, չհասկնալու, օտար զգալու այլեւս այն երջանկութիւնը որ կը վերագոռնար անակնկալ կերպով... Չանաց գուշակել դեռ աղջիկը:

— Ես էի անձանօթ այդ սիրուհին, Ամարանդ. ինչո՞ւ չես հաւատար: Ես միշտ կը սիրէի քեզ որովհետեւ...: Պիտի հասկնաս. այո, ամէն բան պիտի ըսեմ քեզի...: Այս պատճառով ուզեցի ծածկուիլ խորհուրդի մը ետեւը, մեր հին վիշտը ջնջելու համար...: Սակայն թո՛ղ. կը ցաւցնես զիս...: Մի՛ նայիր այդպէս:

Բայց ի՞նչ կ'ըսէին տղուն աչքերը. օ՛, գիտնար, չո՛ւտ գիտնար:

— Վի՛շտը ջնջելու համար... կրկնեց Ամարանդ՝ դառն:— Ընդհակառակը, անձդ փախաւ ստեղծուած զգացումին ետեւէն, ջնջուեցաւ քիչ քիչ ու սէրը ստուերի մը դարձաւ: Յետոյ այդ ստուերը մեծցաւ եւ քու տեղդ բռնեց: Ես հիմա զա՛յն կը սիրեմ, Սիտա: Ես քու ստուերդ միայն սիրեցի այնուհետեւ: Ինչո՞ւ ըրիր ասիկա. ինչո՞ւ եկար ջնջելու ան որ, անձէդ անկախաբար, ինձմէ ներս կ'ապրէր: Լաւ էր գէթ առաջին այդ խարկանքին էջը մոլորէի ու չգիտնայի թէ՛ ո՛վ կը սիրեմ:

Ապշահար, աղջիկը կը նայէր անոր: Հասկցա՛ւ... անշուշտ շատ լաւ էր հասկցեր այս անգամ... բայց ուզեց տարբեր բան գիտնալ այժմ. կարեւո՛րը:

— Տնորք է այն ինչ որ կ'ըսես դուն. չեմ հաւատար:

Յետոյ չես գիտեր ինչպէս, աւելցուց անմիջապէս խելայեղ. — Ըսէ՛, սակայն, ըսէ՛ թէ՛ կը սիրե՛ս զիս տակաւին:

Եւ իշխելով հիասթափութեանը, վախովը պատասխանին որ պիտի չուշանար այլեւս երիտասարդի շրթներուն, կինը դրաւ ձեռքերը անոր լանջքին եւ շարունակեց անձկագին ու գորովոտ.

— Կարծեցի որ պիտի հմայուէիր այսպէս... ուզեցի իրաւ

կանութիւնը գերազանցել և կրկնապատկել երջանկութիւնը, զոր քեզ բերել կը կարծէի:

Ամարանդի գանկին մէջ ժխտումին գաղափարը կը դառնար, պատէ պատ զարնուող ջղջիկի նման: Չքսէ՞ր արդեօք: Ձեռքը տարաւ ճակատին: Աղջկան գալէն ի վեր առաջին անգամ կը փորձուէր ինքնամփոփուիլ: Չգաց անմիջապէս որ տարրական պատշաճութիւններն իսկ մոռցեր էր. ուստի նստեցուց զայն օթոցին վրայ, յետոյ ինքն ալ եկաւ ձիչք քովը: Ձեռքը բռնեց...: Կը կարեկցէ՞ր անոր...:

Կողք կողքի այս մօտիկութիւնը իրականութեան կանչեց երիտասարդը որ սկսաւ դիտել զայն: Չգաց հասունութեան շնորհը որ կը ճառագայթէր անոր ամբողջ մարմինէն: Թերեւս աւելի գեղեցկացեր էր ան. աւելի կանացի, փորձ ու պարտադիր հրապոյր մը կը ծաւալէր անկէ: Բայց Ամարանդ ատոր վրայ չէր կրնար խորհիլ, թէ միտքը գրաւուած էր այն միւսով որ չեկաւ: Բայց սեղմուեցաւ աւելի: Չէր գիտեր ինչու:

Միտա քաջաւերուեցաւ և որոշեց մինչև ծայրը երթալ ու եղաւ կին, այնպէս ինչպէս նամակները կը խոստանային: Ուստի թողուց ամէն հպարտութիւն.

— Ամարանդ, իմ սիրական. նայէ ևս եկեր եմ քեզի ողջակէզի մը նման, ամբողջովին անձնատուր քու սիրոյդ, հլու քու քմայքիդ: Ու դուն չես գար տակաւին բազուկներուդ մէջ սունել զիս, հին օրերուն պէս... Ահաւասիկ...: Շնորհակալ եմ...: Ներէ ինձի եթէ քեզ տասապեցուցի իմ անտարբերութիւնով, անոր համար որ քեզ չկրցայ հասկնալ երբեք: Բայց դուն այնքան բարի ես...: Մի՛ ըսեր գէթ այս վայրկեանին թէ զիս չես սիրեր: Ես նախկին Միտան եմ միշտ, քու սիրական. վուշածաղիկդ, քու լոյսէ թեկերով հոգևակդ: Ինչքան քաղցր էին այս բառերը չրթներուդ...: Ես միշտ սիրեցի քեզ, հաւատաւ ինձի. ևս կը սիրէի ու կը զգայի սէրդ իմ ստեղծած պատրանքիս մէջէն ալ: Այնպէս չէ՞. ինչպէս կը հասկնայինք զիրար: Կը յիշես մեր նամակները...: Պիտի մոռնանք. վառահէ՛ ինձի: Աւելի ամբողջական պիտի ըլլայ այսուհետեւ մեր սէրը: Որովհետեւ ևս նախկին երազի պարմանուհին չեմ այլևս. կի՛նն եմ, նայէ: Երազը ա՛ն էր, նախկինը. մինչդեռ ևս, հիմա, մարմնեղէն իրականութիւնն եմ: Չէ՞

որ դուն ուղեցիր այդպէս: Բայց ըսէ, ըսէ՛ վերջապէս թէ կը սիրես զիս, հակառակ բոլոր թիւրիմացութիւններուն որ ծագեցան մեր միջև. խոստացիր այդքանը միայն:

* * *

Երիտասարդը զգաց անոր մարմինին գաղջ պարուրանքը ու ցանկութեան խա՛յթը միսին մէջ: Յետոյ, կրկին, չես գիտեր ինչու, արթնցաւ իր յիշողութեան հետ վերջին գիշերուան մղձաւանջը, չարագուշակ ու դաւադիր...: Ուստի գրեթէ ստիկամով քակեց բազուկները կնոջ մարմինէն: Զգաց որ չէր գտներ այլևս անոր հոգին, թէ կորսնցուցեր էր զայն ընդմիշտ, ու ալ միայն մարմինին ցանկութիւնը պիտի չարչարէր զինքը:

Յետոյ ըսաւ վճռապէս, բայց դողալով իր իսկ մտածումէն.

— Ինչ որ քեզմէ մնաց, անցեալին մէջ, անբասիր է եւ կատարեալ. թող մնայ այդպէս: Առաջին այդ սէրը լոկ յիշատակ է այսօր. իսկ երկրորդը՝ պատրանք էր միայն: Դո՛ւն քողազերծ ըրիր զայն, խլեցիր ինձմէ մէկ թափով: Պատրանք ու յիշատակ... չէի՛ր գիտեր թէ մարդ անոնցմով աւելի երջանիկ է քան նոյնինքն իրականութեամբ:

Կինը պիտի ուղէր ըսել թերեւս թէ ան սիրտին դէմ առ դէմ չէր նայեր. չէր համարձակեր նայելու եւ թէ գուցէ պիտի գղջար օր մը վերջապէս...: Բայց ի՛նչ հարկ ատոր. ալ պէտք չունէր հասկնալու աւելին. քանի որ ինք գիտէր կարեւորը, իմաստը վճռական, ահաւոր բառին զոր տղան դեռ չէր արտասանած...: Այդ բառը չուշացաւ ի վերջոյ: Եւ Ամարանդ շարունակեց, վախով թէ գուցէ կը տկարանայ տակաւին ամէն բան չըսած:

— Ես ստուկը սիրեցի միայն, ահա իրողութիւնը: Որովհետեւ ինչ որ պատրանք կը կարծես դուն, միակ ճշմարտութիւնը եղաւ ինձի համար: Ներէ ինձի ըսել ուրեմն, Սիտա, թէ մեր սէրը աւարտած է իսպառ, թէ իրարու մօտ ապրելու եւ միասին զգալու համար ոչինչ մնացած է այլևս անոր մէջ: Ափսոս, ի գո՛ւր է փորձել. որովհետեւ... չե՛մ կրնար:

Սիտա սխալ չլսե՛ց արդեօք...: Չէ, չէր սիրեր... ահաւասիկ ըսաւ: Եւ ինք որ մինչևս վերջին վայրկեանը խորապէս համոզ-

ուած էր անոր սիրոյն: Բաժանումէն վերջ, անոր նամակները... յետոյ այն միւս նամակները որոնք խորհրդաւոր անձանօթու հիէն աւելի երրորդի մը, այսինքն իրե՛ն կ'ուզողուէին, չէ՞... ճշդեց, զգաց ատիկա մանաւանդ... այլապէս չէր գար անոր այդքան ինքնավստահ: Ուրե՛մն:

Բառ մը չարտասանեց սակայն: Կը ջնջուէր կարծես. ալ ինք իր աչքին չքացաւ...: Չկար այլեւս ո՛չ անցեալ, ոչ ապագայ. դէմ առ դէմ կը գտնուէր մէկու մը որ բողբոլլին օտար էր իրեն. զինքը չէր սիրեր, չէր սիրած գուցէ:

Այնքան անգութ եղեր էր նախկին սիրահարը...: Ու հիմա տեսակ մը արգահատանքը որ նկարուեցաւ աչքերուն մէջ, աղջիկ կը շատ լաւ գուշակեց զայն: Թերեւս երիտասարդը պիտի փութար սրբաբերկ անմիջապէս ու ջանադրուէր սիրել կեղծել զինք վերստին:— Երբե՛ք... ատիկա գթութեան պատատ մը, կարեկցութեան անարժան նպատտ մը պիտի ըլլար իրեն համար:

Ահա, Ամարանդ կրկին մօտեցաւ անոր: Սխտա չչարժեցաւ տեղէն...: Բազուկը անցուց աղջկան մէջքէն...: Ինչո՞ւ չուզեց խուսափիլ սակայն այդ տարապարհակ զրգանքէն: Ինչ փոյթ, թողուց որ ընէ: Հիմա սոսկալի մտածում մը կը մաքառէր գանկին մէջ:

— Սխտա, իմ աղուոր, մի՛ վշտանար. դեռ չհասկցար զիս...:

Ու մնաց անձկութեամբ սպասելով այն յուզումին որ չէր գրաւեր զինքը տակաւին: Այդ պահուն ենթադրեց թէ զիրար պիտի կրնային հասկնալ թերեւս, եթէ երբեք վերջգար նախկին համբոյրներուն թափը կամ գէթ ամբողջական վայելք մը տրուէր իրենց: Ուստի շարունակեց.

— Կը յիշե՞ս վերջին նամակիս տողերը. մեր բաժանումէն վերջ: «Շն հաւատացի երբեմն ալ որ կրնայի սէքս վերագտնել օր մը թերեւս հոն ուր կորսնցուցեր էի... մարմինիդ մէջ:» Եկո՛ւր...»

Սեղանց փափուկ մարմինը լանջքին. հին կտրօտը կ'ամռօուէր բայց վաքազ, եղբական եւ յուսահատ: Ու շրթունքները կը մագլցէին միսին վրայ:

*
* * *

Կինը զգա՛ց այդ. հասկցաւ անոր աչքերուն իմաստը: Այդ

չէր սէրը. վստահ էր ատոր. չէր սիրեր զինք: Ուստի ուզեց փոխադարձել ու սուտ մը փնտռեց մտքին մէջ, արա՛գ, հատու, կործանող: Հրճուեցաւ ու ստկաց միանգամայն:

Ընդոտ քակեց մարմինէն երիտասարդին բազուկները. սլացաւ անոր գիրկէն: Յետոյ դողով մը, վախնալով իր իսկ դաւէն, թոթովեց ամբոյն.

— Ձէ՛, ալ չեմ կրնար լռել... Պէտք է խոստովանիմ քեզի ամէն բան: Խիղճս այնքան կը տանջէ զիս: Այո, պէտք է ըսեմ որ գիտնաս... գիտնաս թէ այլեւս արժանի չեմ քեզի:

— Ուրե՛մն... մոռնչեց ան, ջանալով ու չկարենալով դեռ գուշակել:

Յետոյ աւելի ցած եւ աչքերը խոնարհեցուցած կինը շարուանակեց.

— Այո, իմ ոճիրս, ինչ որ ալ ըլլայ ան, քո՛ւ իսկ ոճիրդ է: Որովհետեւ դուն հողիս կորսնցուցիր, իսկ ես թոյլ առի որ ուրիշ մը խլէ այն որ խնայուեցաւ քեզմէ:

Ահաւոր այս քաջութիւնը ունեցած էր: Ու հիմա կինը կը մընար կռթնած պատին վիշտէն ու սարսափէն գունաթափ. ոչ թէ մեղաւորուհիի մը զիրքով կորակոր, այլ ճշմարիտ հերոսուհիի պէս խորտակուած, բայց՝ հպարտ:

Երիտասարդը սահմուկած էր: Կարծես հողմադացի հսկայ թեւեր թափահարեցին զխուն վերեւ, դարձան իրարու վրայ եւ ինկան վար... Պատերը կ'երթոկային. պատկերները այլանհրակ ներկայութիւններ կախեր էին անոնց վրայ... Ու իւզանկար պենետրացիոն մը, մատը շրթունքին, դուրս ելաւ ահաբեկ աչքերով... միւս ձեռքին բռնած ունէր բաց մատեան մը... ծռեցաւ վան ու մէկէն, բոլոր թերթերը դարձան եւ ինկան ետեւէ ետեւ... մէկը միայն մնաց սեղանին վրայ մեծաբաց ու պարապ... վայրկեանը...:

Ալ չէր գիտեր թէ ինչ կը զգար: Սիրե՞ր էր զայն... Ան սիրե՞ր էր զինքը...: Ամէն բան կը փշրուէր. ամէն բան կը ջնջուէր:

Բայց ան ի՞նչ կ'ուզէր հիմա... ինչո՛ւ եկեր էր: Ա՛յդ կը բերեր ուրեմն իրեն... դա՛ւը... իրմէ նախապէս խնայուածը: Ծիծաղեցաւ, քրքջա՛ց... որպէս զի ի՛նք... որպէս զի ի՛նք... որպէ՛ս զի...:

Նախ ուղեց յարձակիլ վրան. բռնել բազուկներէն, ընկճել, ճմրել, լլկել՝ զայն վերջապէս...: Մտակցաւ քայլ մը դէպի կի- նը...: Յետոյ անմիջապէս նողկանք զգաց այդ մտածումէն. կը պժգար կնոջ մարմինէն, կը պժգար նոյնիսկ ինք իրմէ:

Նայեցաւ լայնաբաց աչքերով. նայեցաւ անոր ու ճանչցաւ. կի՛նն էր ան...:

Սոսկաց և անմիջապէս ձեռքով ծածկեց աչքերը:

Սիտա դեռ կը մնար նոյն դիրքով, գունատ մագաղաթի պէս: Թաց գիծ մը իջաւ այտին վրայ ու կորսուեցաւ: Յետոյ կարծես սթափելով սպրդեցաւ դէպի դուռը: Վիշտը սեղմած մարմինին եւ հեծկլտանք մը զսպելով, ան դուրս ելաւ անշշուկ:

Ամարանդ ալ ոչինչ կը տեսնէր, ոչինչ կը լսէր...: Չհաս- կցաւ թէ ինչպէս մեկներ էր:

Վեր առաւ գլուխը:

Պիտի ըսէր, այո՛, պէտք էր կանչէր ետեւէն...:

Կինը կ'իջնէր սանդուխներէն, կը փախչէր խեցդի պէս:

«Սիտա, իմ պզտիկ սիրական Սիտա... ես կը սիրէի քեզ... հիմա ալ, այդ խոստովանութենէն վերջ, ես կը սիրեմ քեզ, ա-ւելի քան երբեք, աւելի քան քեզ, աւելի քան երբորդի ստուերը...»:

Բայց չըսաւ... ոչինչ կրցաւ արտասանել... չէ՛ր կրնար:

Ու երբ մեկնեցաւ...:

Ու երբ սիրածին ոտնաձայները մարեցան սանդուխին վերջին աստիճանին վրայ, Ամարանդ ինկաւ ճիշդ օթոցին այն անկիւնը ուր նստեր էր քիչ առաջ, անոր մարմինին այնքան մօտիկ: Հեծկլտուքները ցնցեցին իր թանձր ուսերը...: Ապառաժ մը կը փշրուէր կարծես:

Ու ոտքին տակ, անցեալը, ջարդուած չըջանալիս մէջէն, ան- գամ մըն ալ դարձաւ ու պոռաց իր խղճին, վրէժխնդիր և անա-ւոր:

— Այո, Ամարանդ, դո՛ւն սպաննեցիր զանիկա...:

